

ПЕДАГОГИЈАТА - ВЧЕРА, ДЕНЕС, УТРЕ НИЗ ДИСКУРСОТ ИНТЕРПЕРСОНАЛНА ПЕДАГОШКА КОМУНИКАЦИЈА

Снежана Мирасчиева, Емилија Петрова Ѓорѓева
Факултет за образовни науки, Универзитет „Гоце Делчев“ Штип
snezana.mirascieva@ugd.edu.mk; emilija.petrova@ugd.edu.mk

Апстракт: Во трудот се прави обид да се определи правецот и содржината на педагогијата за иднина низ дискурсот интерперсонална педагошка комуникација, бидејќи без познавање на минатото и разбирање на сегашноста не може да се планира иднината.. Ако се има во предвид фактот дека комуникацијата е основен белег на педагошкиот процес и негов составен елемент, тогаш сосема е јасно дека моделот на интерперсонална комуникација и видот на интеракциските односи го определуваат квалитетот на педагошкиот процес како и очекуваните резултати.

Клучни зборови: современа педагогија, комуникација, интерперсонални односи.

PEDAGOGY - YESTERDAY, TODAY, TOMORROW THROUGH THE DISCOURSE OF INTERPERSONAL PEDAGOGICAL COMMUNICATION^{3*}

Snezana Mirascieva, Emilija Petrova Gjorgjeva
Faculty of Educational Sciences, Goce Delcev University Stip
snezana.mirascieva@ugd.edu.mk; emilija.petrova@ugd.edu.mk

Abstract: In the paper, an attempt is made through the analysis of the interpersonal pedagogical communication discourse to determine the direction of pedagogy tomorrow, because without knowing the past and understanding the present, the future can not be planned. If we take into account the fact that communication is a basic feature (mark) of the pedagogical process and its integral element, then it is quite clear that the model of interpersonal communication and the type of interaction relationships determine the quality of the pedagogical process as well as the expected results.

Key words: modern pedagogy, communication, interpersonal relations.

Вовед

Модерната педагогија вклучува стратегии за подобрување на целокупното образовно искуство. Актуелната состојба во областа на образованието е под влијание на тенденциите на денешниот глобален свет и се карактеризира со постмодернизам, конструктивизам како и демократски и хуманистички пристап во педагогијата. Овие влијанија и пристапи сосема логично е да се рефлектираат и во комуникацијата и интеракцијата во педагошкиот однос меѓу субјектите, наставник-ученик и возрасен-дете. Постмодерната перспектива ја предизвикува неизвесноста, различноста и мноштвото кои можат да бидат фрагментирани и немоќни како и енергични и моќни. Според некои автори односите, поврзаноста и меѓузависноста се константите кои нè држат заедно во таквиот фрагментарен свет. Контекстот ја истакнува потребата од промени и промена на парадигмата во образованието што може да се гледа како континуиран процес на барање можности за подобрување на квалитетот на наставата и интерперсоналните односи во неа, кои меѓу другото се еден од факторите кои влијаат на квалитетот на образованието. Факт е дека проблемот на интерперсонална комуникација по својата природа е комплексен и актуелен. Од друга страна, треба да се има во предвид и

³ Трудот беше презентирани на меѓународната научна конференција „Педагогија - јуче, данас, сутра“, Филозофски факултет, Нови Сад, Србија, 26.05.2023 год.

фактот дека комуникацијата е основен белег на педагошкиот процес и негов составен елемент, тогаш сосема е јасно дека моделот на интерперсонална комуникација и видот на интеракциските односи го определуваат квалитетот на педагошкиот процес како и очекуваните резултати. Во основата на проблемот на дизајнирање на педагогијата утре е дизајнот на интерперсоналната педагошка комуникација.

Се поаѓа од следните определби....

За да се разбере основниот правец на нашето размислување за тоа како интерперсоналната педагошка комуникација го определува правецот на развој на педагогијата за иднината, се одлучивме за следниве определби на поимите интерперсонална и педагошка комуникација. Имено, интерперсоналната комуникација е непосредна, директна комуникација меѓу две личности, лице в лице или со посредство на некој аперсонален медиум. Во интерперсоналната комуникација, една личност презентира содржини на друга личност со цел да влијае на нејзиното однесување и ставови, со што се обезбедуваат услови за интеракција. Всушност, интерперсоналната комуникација е вид на односи или релација која се одвива меѓу две личности. Според логичките функции кои треба да ги реализира, за интерперсоналната комуникација може да се говори како за: репрезентативна (комуникација во која се говори за нешто друго), презентативна (кога се говори за самиот јазик), експресивна (кога се говори за себе) и апелативна (кога говорот се упатува на соговорникот, се апелира). Обраќањето кон соговорникот подразбира пет говорни целини: вовед (да се „стекне“ довербата на соговорникот), излагање (се објаснуваат одредени ставови), докажување (се изнесуваат соодветни аргументи, се аргументира), негирање (се изнесуваат противаргументи) и крај (со цел да се предизвикаат одредени ефекти односно да се остави впечаток кај соговорникот). Во интерперсоналната комуникација, не е значаен само говорот кој се темели на аргументи туку силно влијание има страста. Ако говорот без факти е празен, тогаш говорот без страст е безживотен, „мртов“ говор. За да биде прифатен говорот од соговорникот, добриот говорник треба да го „украси“ својот говор со стилски фигури, кои според Пјер Гиро се: фигури на дикција (изговор); фигури на конструкција (синтакса); фигура на зборови (тропи - промена на значењето на зборовите заради нивно стилско украсување) и фигури на мисли (посебно обликување на идеите кои се изнесуваат со реченици). (Z. Jovanović, 2005, 58). Кога станува збор за стилот на изразување, говорникот може да се определи за едноставен (особено успешен во процесот на изнесување на факти и докажување), умерен (во ситуација на стекнување доверба од соговорникот) или возвишен стил (при акција и активно дејствување). Меѓутоа, интерперсоналната комуникација подразбира дијалог, разговор кој се темели на прашања и одговори меѓу соговорниците и првенствено бара меѓусебна толерантност. Во интерперсоналната комуникација постојат можности за користење на сите сетила и се обезбедува присуство на непосредно повратно влијание, со што станува основен инструмент за развој на сопствениот идентитет и целокупниот развој на личноста. Во таа смисла, Вилогиевиќ, нагласува дека „карактеристичен однос за интерперсоналната комуникација е јас-ти и јас-група“. Според тоа, можеме да заклучиме дека интраперсоналната комуникација претставува процес на интернализација на интерперсоналната комуникација но, и проектирање на интернализираниот. Со други зборови, тоа значи дека личноста во себе ги потхранува добиените пораки и искуства доживевани со другите, но го проектира интернализираниот, односно во секојдневните перцепции и доживувања ги внесува доживеваните перцепции и искуства. (Мирасчиева, 85-86). Комуникациските дејства се реализираат со помош на средства за комуникација односно медиуми. Средствата за комуникација се разновидни. Меѓу нив, значајно место има зборот, не само како специфично средство на човекот за комуникација, туку и како најсилно средство за меѓусебно влијание во интерперсоналната комуникација. Средствата за комуникација овде се определени како активности со чија помош секој комуникатор кој учествува во комуникацискиот акт дава свој придонес во взаемното дејствување со другиот човек. Средствата за комуникација се класифицираат во три основни категории: експресивно-мимични, предметно-дејствени и вербални, истакнува Димитрова (Г.Димитрова, 1996,57). Првата категорија определена како

експресивно-мимични средства се однесуваат на мимики, гестови, поглед, насмевки и експресивни вокализации. Нивната специфичност е изразена во нивната функција затоа што со нив се изразуваат емоционални состојби, чувства и активни гестови кон околината и се индикатор на односот на еден човек кон друг. За нив е карактеристично и нивната аморфност во смисла неопределеност и нееднозначност. Секое од нив е многузначно. Така на пример со насмевка можат да се изразат различни чувства и односи во комуникацискиот акт како радост, задоволство, иронија, злоба односно позитивни но и негативни чувства меѓу комуникаторите. Први се појавуваат во онтогенезата на комуникацијата и човекот ги користи цел живот. Со овие средства јасно, точно и целосно се изразува вниманието, интересот и односот на луѓето меѓу себе. Втората категорија средства за комуникација се однесува на предметно-дејствени средства кои се во функција на конкретни активности и дејствувања во комуникацискиот акт. Нивната основна насока е да се изрази подготвеност за меѓусебно дејствување. Во раната детска возраст се проследени со многу емоции, движења, звуци, жалби, извици, повици со цел да се привлече вниманието на околината врз себе. Разликата меѓу овие две групи е што првите се изразни, а вторите се сликовити. Со последните не само што се конкретизира желбата за комуникација туку и содржината на самата комуникација со одредена личност. Третата категорија се вербалните средства за комуникација кои се јавуваат подоцна. Со развојот на јазикот како средство за меѓусебно дејствување и размена на мисли и искуства меѓу луѓето, а подоцна и со појавата на писмото се развива писмената вербална комуникација. Во комуникацијата на човекот суштинска улога имаат невербалните средства но зборот има посебно место во комуникацискиот акт, зборот и во усна и во писмена форма. Зборот има посебно место во комуникацијата меѓу луѓето не само од аспект на односот меѓу нив, туку и од аспект на силата на неговото влијание. Јазичните средства се такви посредници преку кои можат да се изразат најразлични аспекти на нашето дејствување и се носители на најразлични информации. Основна единица со која се реализира вербалната комуникација е исказот и исказните конструкти (реченични форми). За разлика од последната, првите две категории се невербални средства за комуникација. Сепак изразните вербални и невербални средства за педагошка комуникација треба да се користат во воспитно-образовниот процес од страна на воспитувачите и наставниците вешто и убаво, со добар и коректен однос кон сите деца и ученици. При вербалната комуникација, со помош на вербалните средства можат да се постигнат повеќе цели од кои ќе ги споменеме: со зборот може да се влијае на соговорникот изразувајќи молба, закана, оценка, чувства, предупредување, убедување; се пренесуваат информации со различни содржини; се организира меѓусебно дејствување; се бараат информации и сл. Невербалните средства за комуникација се користат главно за: моделирање на комуникацијата во конкретна социјална ситуација; самопретставување; изразување на емоционална состојба; изразување на однесувањето; контрола на текот на комуникацијата. Истражувањата на Џ. Брунер и неговите соработници кај деца од предучилишна и раноучилишна возраст емпириски ги потврдува сознанијата дека формирањето на способноста за социјално влијание меѓу луѓето и учењето на јазикот се тесно поврзани и меѓусебно условени. Децата уште во првите месеци од раѓањето активно го истражуваат своето физичко и социјално опкружување, реагираат на социјалните соопштенија и имитираат. Значи децата знаат како да дејствуваат во средината пред да научат да говорат. Кај децата се развива способноста за комуникација со опкружувањето уште пред да го научат јазикот, истакнува Брунер (според Г. Димитрова, 1996, 60). Значи децата многу порано се вклучуваат во невербалната комуникација, која подоцна е основа за развој на вербалната. Елементите на вербалната комуникациска ситуација се однесуваат на: учесници во комуникацискиот акт, цел на комуникацијата, предмет на комуникацијата, канал за поврзување во комуникацискиот акт, средства за комуникација и сфера на комуникацијата. (Мирасчиева, 93-98)

Определувањето на поимот педагошка комуникација произлегува од значењето на комуникацијата во развојот на детската личност. Затоа, истакнува Мужик, често треба да се присетуваат воспитувачите и учителите дека комуникацијата во воспитно-образовниот процес ги опфаќа сите аспекти на воспитно-образовните активности вклучувајќи ги и воспитно-образовни вредности и содржини. Од тука:

а) Педагошката комуникација е вид на социјална комуникација, (комуникацијата е механизам за развој на личноста и како таков се трансформира во механизам на педагошката работа);

б) Неопходноста од јасно определување на параметрите на педагошката комуникација се изразени во основните обележја односно карактеристики: како трајно интелектуално-емоционално взаемно (меѓусебно) дејствување во педагошкиот систем; како „генерален регулатор“ има крајна цел на воспитно-образовниот процес; има активно, многустрано, динамично и преобразувачко дејствување; има задолжително повратна информација и свои форми на реализација; целосно и непрекидно дејствување; творечка категорија (вклучува евристични елементи како операциски процедури, елементи на ситуација која е секогаш конкретна и индивидуална).

в) Педагошката комуникација е значаен фактор во формирање на личноста на детето односно ученикот затоа што: придонесува за активирање на ученикот во контактите и меѓусебното дејствување што соодветствува на неговите интереси и потреби; дејствува повеќестрано врз личноста и во поволни услови води до богатење, воспитување и развој на самата личност; е социјално ориентирана и целнонасочена; е социјално регулирана; е објективно неопходна за воспитно-образовниот процес и основен механизам за организирање на воспитните дејствувања; истовремено има субјективен карактер; се одликува со одредена процесуалност, динамичност и непрекинатост, континуитет; е преднамерна, сознајно-проектирана и општествена дејност која создава претпоставки за формирање на личноста; постои само тогаш кога учествуваат професионално-оспособено лице кое е носител на воспитно-образовните цели и лице кое се формира; создава неповторливо искуство за општење меѓу возрасни и деца и создава потенцијални можности за активна размена на искуства по таа вертикална линија; се реализира во наставниот и воннаставниот процес; содржи значителен дел на нормативност; претпоставува активна позиција на учесниците и рамноправни односи меѓу партнери; има улога на „скриен“ регулатор на однесувањето на човекот и на меѓусебните односи дури и во подоцнежните возрасти. *Педагошката комуникација е всушност процес на пренесување, соопштување, излагање, примање односно размена на пораки и процес на создавање на односи, меѓусебно разбирање и начин на однесување меѓу учесниците во воспитно-образовниот процес во целост.* За педагошката комуникација како синтагма може да се говори само кога ќе се имаат во предвид нејзините специфични димензии: прекомуникативна; денотативна и конотативна; симболичка; персонална; трансакциска и едукативна. Прекомуникативна димензионираност упатува на нејзината едукативна цел и е во функција на оспособување на ученикот за комуникација со другите во различни социјални ситуации, за примена на разни комуникациски средства. Денотативната и конотативна димензија се однесува на содржината и учесниците. Денотативната страна упатува на логичкото експлицитно значење на пораката (која е содржина на самата комуникација) а конотативната страна упатува на имплицитното значење на пораката (идеите што ги содржи самата порака) и е најчесто причина за недоразбирање, бариери и конфликт. Од тука педагошката комуникација треба да создаде рамнотежа меѓу двете страни на оваа димензија. Симболичката димензија на педагошката комуникација се наоѓа во рамките на значењето кое се пренесува меѓу учесниците во комуникацискиот акт. Често пати оваа димензија може да предизвика конфликт и постави бариера бидејќи испратената порака (која се состои од сигнали е обликувана со знаци и симболи. Знаците како невербални елементи со имплицитен карактер брзо се декодираат, додека симболите се јасни сигнали кои недвосмислено ја толкуваат содржината и има експлицитен карактер) има одредено значење кое треба да го декодира примачот. Персоналната димензија упатува на посебноста на секоја индивидуа и нејзините својства/способности што се одразува на „персонално едначење“ на соговорникот (личноста ги бара оние способности кои таа ги има). Оваа состојба не е свесна. Од тука заклучокот дека секоја педагошка комуникација не е интерперсонална (пр. читање на книга), но секоја интерперсонална комуникација е педагошка. Трансакциската димензија подразбира насоки на движење на информацијата (еднонасочна и двонасочна). Едукативната димензија упатува на примарноста на воспитно-образовната цел во педагошката комуникација која не ја исклучува

играта и забавата како начин и средство за постигнување на целта. (Мирасчиева, 104-106). Педагошката комуникација е форма на интерперсонална комуникација која вклучува и вербални и невербални компоненти а за нејзин успех е повеќе од потребна комуникациска согласност. Комуникациската согласност во педагошката ситуација е еден од условите за постигнување на успех во воспитно-образовниот процес, но само тогаш кога ќе биде доведена до највисоко ниво, ниво на комуникациско сфаќање затоа што само тогаш ќе се постигне висок степен на педагошка интерференција (меѓусебно влијание) меѓу директните учесници во воспитно-образовниот процес со рефлексива и врз останатите, родителите и другите образовни структури.

Дискурсот интерперсонална педагошка комуникација во педагогијата вчера, денес и утре

Дискурсот интерперсонална педагошка комуникација во педагогијата вчера, денес и утре е прашање кое по своето значење не само што е значајно, туку и сложено и комплексно. Интерперсоналната педагошка комуникација во педагогијата проучувано од перспектива на временската димензија не ја губи значајноста ниту актуелноста. Напротив го богати фондот на теориско-емпириски истражувања и сознанија за значењето, детерминираноста и сложеноста. Актуелноста на проблемот е предмет на интерес на бројни истражувања на автори и истражувачи од различни области обидувајќи се да ја обликуваат комуникацијата како феномен секој од својата перспектива на проучување. Овде фокусот е на интерперсоналната педагошка комуникација во полето на педагогијата во временските димензии, минато, сегашност и идност. Добро познат е фактот дека педагогијата како наука го проучува воспитанието во најширока смисла. Под поимот воспитание како најширок педагошки поим и процес, се подразбира сè она што луѓето свесно, намерно, систематски и организирано преземаат на планот на формирањето на личноста како она што го организира општеството во однос на воспитаникот така и она што го презема самата личност која се формира и развива во едно општество. Образованието пак е сржта на целокупниот процес на воспитание кое ги создава темелите и основите на самото воспитание. Односно, воспитанието се однесува на процесот на формирање на личноста и ги опфаќа сите влијанија на заедницата, условите за развој на личноста и самата активност на личноста. Воспитанието во најширока смисла (го опфаќа и образованието) е слоевит процес каде се диференцираат три нивоа: првото, рационално ниво се однесува на усвојување на знаења и навика; второто ниво се однесува на развојот на психофизичките способности на личноста а на третото ниво тече процесот на формирање поглед на свет. Од тука, се диференцираат вредносна и хуманистичка основа која се препознава на сите три нивоа. Во реализацијата на целите и задачите на воспитанието се издвојуваат три етапи и тоа рационална, емоционална и волева кои кореспондираат со трите основни подрачја на развојот на личноста: когнитивно (знаење и интелектуални способности), афективно (ставови, мислења и интереси) и психомоторно подрачје (управување со моторичкиот апарат на човечкиот организам). Од тука, социјалната димензија на педагошката наука а со тоа и на воспитанието како основен и најширок педагошки поим се развиваат во сите аспекти како резултат на развојот на општеството во целост. Во исто време, временската димензија на педагогијата определена во синтагмата вчера, денес, утре низ социјалната димензија на воспитанието како предмет на интерес на педагогијата, се рефлектира низ дискурсот интерперсонална педагошка комуникација. Анализата на поимите интерперсонална, комуникација и педагогија упатува на сознанијата дека: сите имаат едно исто атрибутивно обележје кое говори за живната социјална димензија; развојни карактеристики кои се продукт на развојот на општеството во временските рамки на минатото, сегашноста и иднината што е тесно поврзано со процесуалната димензија на овие феномени како и точките на пресек во делот на интенционалноста која се препознава како развој на личноста во целост и оспособување за живот и работа во заедницата. Интересно е да се забележи дека воспитанието и комуникацијата имаат двојна улога и статус, и како процес, и како средство за одржување и опстанок на човечката цивилизација како и развој и унапредување на општеството воопшто. Но доколку се задржиме на интерперсоналната педагошка комуникација тогаш секоја длабока

анализа во теориска и емпириска смисла говори за значењето, улогата, развојот и рефлексивната на комуникацијата во односот меѓу луѓето, во процесот на воспитание и димензионирањето на педагошката наука. Се поставува прашањето за тоа како интерперсоналната педагошка комуникација ја определува педагогијата во нејзините временски димензии –вчера, денес, утре?. Фактите говорат дека: денешната модерна и современа комуникација физички меѓусебно ги оддалечува луѓето, па помалку се разговара, а повеќе се пишуваат пораки по пат на современа комуникација; модерните средства за комуникација го променија животот на луѓето; по патот на денешната модерна комуникација (интернет, социјални мрежи, СМС пораки, телефон, е-маил) луѓето полесно, побрзо и поедноставно воспоставуваат и одржуваат контакт едни со други; луѓето повеќе се дружеа пред појавата на модерната комуникација па затоа чувствуваат сè поголема поврзаност со другите кога со нив се разговара „лице в лице“ („face to face“). Сосема е точен заклучокот дека комуникацијата денес не е како што била некогаш, а утре нема да биде таква каква што е денес. Современиот облик на комуникација подразбира и современ облик на комуникација во воспитно-образовниот процес. Сосема логично се наметна прашањето за тоа која и каква треба да биде педагогијата утре. Одговорот не е едноставен и е комплексен. Но, едно е сосема јасно дека педагогијата треба да биде ориентирана кон иднината, да биде современа и модерна. Тоа значи дека модерната педагогија мора и треба да вклучува стратегии за подобрување на целокупното образовно искуство, да биде современа, да биде педагогија за утрешнината.

Наместо заклучок.....

Педагошката комуникација како синтагма е вид социјална комуникација која ги определува интерперсоналните односи во воспитно-образовниот процес. Користејќи го јазикот како основно средство за комуникација, педагошката комуникација е дел од педагошките стратегии кои го определуваат правецот на развој и унапредување на педагошката теорија и пракса за иднина. Прашањата за тоа каква педагогија наметнува интерперсоналната педагошка комуникација утре се бројни и инспиративни за плодни и богати дискусии. Па сосема е логична и дилемата околу прашањето за тоа што ќе поставиме за темели на современата педагогија, традиционалните вредности и/или денешните теориско-практични сознанија и искуства или пак, ќе се водиме исклучиво од барањата на општеството утре. На мислење сме дека педагогијата утре треба да се темели на основи со кои се укажува на слабостите на денешната пракса и да упатува на педагошки акции, интерперсонални односи, комуникациски дејствија и воспитни делувања за иднина. А јазикот и комуникациските стратегии да бидат круцијален дел од добрите и ефикасни педагошки стратегии.

КОРИСТЕНА ЛИТЕРАТУРА

- Bognar,L., Matijević,M.(2002). Didaktika. Zagreb: Školska knjiga
- Димитрова, Г. (1996). *Педагогическото общуване при възпитателния процес*, София: Вџда Словена -ЖГ
- Jovanović, Z.(2005). Komunikacijska kultura. Vranje:Učiteljski fakultet,58]
- Мирасчиева, С. (2022).Педагошка комуникација.Штип: Универзитет „Гоце Делчев“
- Stevanović, M.(2003). Didaktika. Rijeka,Digital Point
- Tolić, M. (2009). Temeljni pojmovi suvremene medijske pedagogije, *Život i škola*, br. 22 (2/2009.), god. 55., 97-103.